

ראיון עם מיכל ברנר
2 באוגוסט 1995
פרויקט תיעוד תולדות חיל-הים
מראיינת: דניאלה רן

קלטת 1

אני מדברת על שנת 43-1942, כשהייתי תלמידה בבית ספר תיכון בחיפה ומאוד השתוקקתי להיות חלק מכל הפעילות הימית שהיתה מסביבנו, אבל לא קיבלו בנות. זה היה עיקרון של "זבולון" שזה רק לבחורים. בכל אופן היינו 3-4 בחורות, שניגשנו למי שהיה אז יו"ר זבולון, איש בשם טובים, קטן, שמנמן, מאצ'ו ממש, שלא רצה בנות בזבולון ואמר: אתן לא מסוגלות לעשות ואתן חושבות שזה הכל רומנטיקה על סירות. וזה לא כך אלא זאת עבודה קשה ובחינות קשות ואתן צריכות לעמוד בכל הדברים אם אתן רוצות להשתלב כחברות בזבולון.

והוא העמיד בפנינו את האפשרות של שנת ניסיון. במה זה התבטא? שבכל שבת בשש בבוקר היינו יורדות לנמל, מפשילות מכנסיים (אז עוד לא היו מכנסיים קצרצרות כמו היום) והתפקיד שלנו היה "לגלח" את הסירות, להוריד את "הזקנים" שנדבקים לסירות מעשבי ים וצדפים. וזאת היתה עבודה מאוד קשה. אסור היה לנו לשבת בסירה. זה היה התנאי הראשוני שאם נעמוד בעבודת הניקיון הקשה הזאת אז יתנו לנו להפליג. בסוף השנה הזאת היינו צריכות לעמוד בבחינות של קשרים וקצת מושגים ראשוניים על ימאות, והאמביציה שלנו להוכיח לגברים האלה שאנחנו לא נופלות מהן עמדה לנו והצלחנו בבחינות, ובשנה השנייה התחלנו להפליג. מה זה להפליג? לשוט בסירות, בדוגיות. דוגית זאת סירה כבדה ורק להוריד אותה למים לכשעצמו זו עבודה קשה. היה צריך לחתור במשוטים. ש. בקישון?

ת. בקישון, בנמל חיפה ובכל מיני מקומות. כך בילינו עוד שנה, כאשר הדרגה היותר גבוהה היתה לשוט בסירות מפרש. ש. והחתירה היתה ביחד עם בנים.

ת. ודאי, אבל זאת היתה מלאכה מאוד מאמצת. בילינו ב"זבולון" כ-3 שנים, בשנים 1943-44 ואז סיימנו את בית הספר. כשהתחלנו שם היינו בנות 15 בערך. אחר כך אני אישית התגייסתי לפלמ"ח והייתי מגויסת בהכשרה באפיקים, שגם היה קצת קשור במים. עבדתי בלול ובקיץ האקלים בעמק הירדן מאוד קשה, ובקיץ מנקים את הלולים, אז אני הכנסתי שם שיטה שלא עלה בדעתם - במקום לסחוב את המים מהתעלות אל הלולים, סחבנו את כל הכלים שבלולים, כל התבניות לאוכל של העופות, לתעלות, עמדנו במים ושם ניקינו את התבניות.

ש. בתעלות של הירדן?

ת. כן. תעלות השקיה. כך עברנו קיציים קשים וחמים בתוך המים.

ש. בזבולון עוד הפלגתם בספינות מפרש?

ת. פעם אחת הגענו לאיזה הפלגה מחיפה לנתניה או לקיסריה. לא רציני. הבחורים הפליגו לקפריסין. זאת היתה משאת הנפש שלנו אבל היא לא התגשמה.

באפיקים הייתי שנתיים. משם הלכתי ללמוד באוניברסיטה בירושלים. בשנת 1947 הספקתי ללמוד חודש ימים ופרצה המלחמה. חזרתי למה שקראו אז המילואים של הפלמ"ח, הרזרבה. היתה פלוגה של רזרביסטים שעבדו בירושלים. הייתי בירושלים עד לפני המצור, כי נשלחתי לתל-אביב לקורס אלחוט. כאשר הקורס נגמר כבר לא יכולתי לעלות בחזרה לירושלים ואז שרתתי כאלחוטאית בשיירות. משאת הנפש היתה להתחבר חזרה לאנשים שלנו שנשארו בירושלים, אבל הכי רחוק שהגעתי בתקופה הזאת היה בעקרון, שהיה שם בסיס גדול של פלמ"ח, שהיה הבסיס הקדמי ביותר ומשם יצאו משוריינים וקומנדקרים לפלס דרך בורמה. זאת היתה תקופה קשה, מעניינת. היינו יוצאים בלילות. ביום אי אפשר היה לצאת, כי מלטרון ראו אותנו, אז אפשר היה לצאת רק בלילה לראות את ההתקדמות, עד אפוא מכונה על 4 גלגלים יכולה להתקרב מירושלים ופעולה דומה היתה נעשית מירושלים. כשהתחילו המפגשים, כשרכב שלנו היה נפגש עם רכב שירד מירושלים אלה היו הלילות המרגשים ביותר. זאת היתה התקופה של בערך פברואר-מרץ-אפריל-מאי 1948.

ב-15 במאי 1948 בעצם פורק הפלמ"ח. בן-גוריון החליט על פירוק הפלמ"ח והאנשים של הפלמ"ח פוזרו בין כל החילות. מכיוון שהייתי אלחוטאית פשוט שלחו אותי להתייצב בבסיס של חיל הים ביפו ולהיות שם אלחוטאית.

ש. במקרה.

ת. הכל היה מקרי ביותר. לא היו לי הרבה ברירות. בכלל בתקופה ההיא כבר לא שלחו בחורות לקווים יותר קדמיים. היו אסונות נוראים. היה מקרה שבחורה בשם אסתר שיחור שהיתה באחת היחידות בנגב, פשוט קרעו אותה לגזרים, עינו את הבנות, אנסו אותן. היתה בעקבות זאת הוראה מפורשת. כשהיינו עוד בירושלים, יצאנו עם מכשירי קשר לקרית ענבים, למעלה החמישה וגם ישבנו שם והיינו עובדות בסליקים, על גופנו לקחנו תחמושת ורימונים מעמדה לעמדה, אבל בשלב מסוים היתה הוראה לא לתת לנו להיות בקווים הקדמיים ואז שלחו אותנו לקורס אלחוט. קודם היינו קשריות, קשריות-מדברות. אז שלחו אותי לקורס אלחוט ולא חזרתי לירושלים יותר אלא הייתי ביחידה בעקרון. משם הלכתי לחיל הים ושרתתי כאלחוטאית בבסיס יפו, במשמרות, עבודה די רגילה. נכון שידועים הכל ונמצאים בקשר עם כולם, אבל היו געגועים לתקופה של השיירות ושל ירושלים.

לילה אחד, פתאום אני מקבלת מברק מאחת האניות שהיו ביס, שאלחוטאי חולה והם מורידים אותו לחוף, והם מתקרבים ליפו והם מבקשים אלחוטאי במקומו. התקשרתי עם מי שהיה המפקד הישיר שלי, וקיבלתי הוראה להחליף את האלחוטאי הזה בעצמי, כי לא היה מישהו אחר לשלוח. הגיעה הסירה עם האלחוטאי החולה ולקחו אותי במקומו ועליתי באמצע הלילה על האניה, שהיתה ה-ק24.

ש. ככה, מתוך המשמרת?

ת. כן, מהמשמרת. לא היו לי בגדים, וזה היה מעכשיו לעכשיו ולא היה בכלל זמן להתארגנות. היה שם אפסנאי נחמד, אדם מבוגר, שרימה את גילו ורק רצה לשרת. הוא נפטר כבר. שמו היה קרתגי והיה איש אהוב מאוד על כל אנשי האנייה. הוא לקח אותי תחת כנפיו ודאג לי לבגדים של מלחים, מכנסיים שמתכפתרות קדימה. זה היה דצמבר והיה קר מאוד. האנייה הזאת בדיוק חזרה מהפעולה של ה"פארוק", שהיתה באמת אחת הפעולות

המאוד מפוארות של חיל הים. אז עליתי על האנייה עם עבר משותף ועם אווירה משותפת, עם רוח צוות טובה. מפקד האנייה היה מילא ברנר. עבדתי על האנייה כאלחוטאית בערך 3 חודשים. אחר כך ירדתי. זאת היתה תקופה קשה מאוד כי לא הגיעו לחוף. היו מגיעים לנמל יפו לחצי לילה או לחצי יום, כדי לקחת מזון ומים או להחליף אנשים. זה היה חורף קשה והאנייה היתה מתנדנדת. היו סופות, היו סערות. אבל התמזל לי המזל שעליתי על האנייה בשעה שהיא היתה בפעולה מאוד יפה. אני מעדיפה שמילא יספר עליה. זאת היתה פעולת הצלה של אניית רכש. זאת היתה ספינה קטנה שיצאה מקפריסין. היו עליה עולים שברחו והיה רכש עליה. שמה היה "הנרקיס". הקשר עם האנייה נפסק. המלים האחרונות ששמעו ממנה בקשר היה המיקום שלה על המפה ושהם נסחפים, המוטור התקלקל והם נסחפים ולא אמרו אפילו לאן, כך שכל מה שהיה ממנה היה הפוזיציה בדרכם מקפריסין לארץ, אבל הרוחות והתחשיבים של כיוון הרוחות וחוזק הרוחות העידו על כך שהם נסחפים לצפון-מזרח. היו רוחות דרום-מערביות חזקות והאנייה הקטנה הזאת, קליפת האגוז הקטנה הזאת נסחפה והיתה סכנה שהם יעלו על חופי סוריה וינתצו על הסלעים וגורלם היה יכול להיות רע ומר. על האנייה היה איש ששמו יצחק קליין. הוא היה מפקד האנייה והאיש שנתן את ההודעה האחרונה והיו אנשי פלי"ם או אנשי חיל הים, אבל אנשי רכש בעיקר. ה-24 קיבלה פקודה לצאת לקראתה ולהשתדל להציל אותה. זה היה כמו למצוא מחט בערמת שחת - קליפה קטנה על ים סוער. הגלים היו מאוד גבוהים.

ש. צריך לזכור שלא היה אז מכ"ם.

ת. בוודאי. לא היה יותר קשר עם הספינה. הקשר האחרון איתה שהיא נתנה את המיקום - קו אורך וקו גובה והמעלות, הפוזיציה שהיא נמצאת בה, ומכאן היה צריך לחשב איך למצוא אותם, אם להתחשב עם חוזק הרוח והכיוון וכאן היה צריך ידע של ימאי טוב מאוד, של איש ים מנוסה, עם הרבה ניסיון וידע בנוויגציה ולהביא בחשבון את כל האלמנטים שמשחקים פה. זה היה ממש לא יאומן, שפתאום בשעה מסוימת, ברגע מסוים רואים אותם בים. למצוא אותם היה הדבר הכי קשה ודרש מיומנות הכי גבוהה. רק למצוא אותם ולאחר אותם. צריך להשתמש בדמיון כדי לראות ים אפור, שחור, סוער עם עננים ולא רואים כלום וגלים בגובה די גבוה והאנייה שלנו עולה ויורדת וגם היתה לא גדולה. פתאום האנשים שבגשר צועקים: הנה ה"נרקיס". שמה המקורי היה "אורכידאה" ואחר כך הוסב ל"נרקיס". התחילה פעולת ההצלה. זאת היתה פעולה מאוד קשה. בים כזה להתקרב זה סכנה. לזרוק כבלים זה מאוד קשה. אבל הם הצליחו. אסור לשכוח של"נרקיס" לא היה מוטור בכלל והם הטלטלו עם הרוח והגלים. אחרי עבודה מאוד מאומצת של אנשים על הגשר גררנו אותם לחיפה. בפעולה הזאת הייתי נוכחת, השתתפתי כאלחוטאית.

ש. אתם אי אפשר היה להתקשר.

ת. לא. אבל עם החוף היה צריך להתקשר ולדווח. אני לא יודעת מה גורלם של המברקים.

ש. אולי זה בארכיון צה"ל.

ת. מעניין. אם תמצאי אותם אולי תוכלי למצוא יותר פרטים על הפגיעה ב"פארוק", כי זאת היתה פעולה מיוחדת מאוד.

אחרי פעולת ההצלה של "הנרקיס" היתה חגיגה מפוארת מאוד בחוף, מפוארת במושגים של 1948.

- ש. בהתרגשות שלה יותר מאשר ב...
 ת. בוודאי. עד כמה שזכור לי זה היה באולם של בית ספר "גאולה" בחיפה. היו כל אנשי הצוות של האנייה וכל אנשי הצוות של "הנרקיס". שתו ואכלו, ובמושגים של צנע של אז גם היה מאוד צנוע. עוד ציירנו קריקטורות ותמונות על הקירות שתארו את כל הפעולה והיתה רוח צוות טובה.
 ש. כמה עולים היו בערך?
 ת. איני יודעת לומר מספר. אולי 25-30 איש.
 ש. מעט ממש.
 ת. היתה קבוצה שהוציאו מקפריסין. אולי היו יותר. האיש שיכול לספר על זה הוא יצחק קליין שהיה המפקד של "הנרקיס".
 אני אז חזרתי לחוף אחרי עבודה של 3 חודשים על האנייה. סיפור ההצלה היה בסוף ינואר תחילת פברואר. ירדתי לחוף ועבדתי בסטלה מאריס בקשר ובתחילת 1949 כבר עשיתי הכנות לחזור לאוניברסיטה. השתחררתי מהחייל במאי 1949.
 ש. יצא לך לעבוד תחת הפיקוד של דיק רוזנברג?
 ת. בקשר?
 ת. לא. מי שהיה המפקד שלי היה אלי זהר. הוא היה מפקד הקשר בשעתו, עוד לפני דיק רוזנברג, שבא רק ב-1949. אלי זהר היה איש קשר ותיק עוד מהתקופה שלפני קום המדינה. הוא היה המפקד הישיר שלי. היו עוד כמה בחורות בחייל.
 ש. היית בת יחידה על האנייה?
 ת. כן. על האנייה הייתי בת יחידה.
 ש. היו אניות שהיתה להם מזכירה. את מכירה בחורות שהיו מזכירות על אניות?
 ת. לא היכרתי בחורות נוספות שעבדו על אניות בשייטת.
 ש. איך זה היה להיות בת יחידה, כי הרי הם לא ירדו כמעט לחוף? מגורים היה מעורב?
 ת. לא. לנתי בתוך חדר הקשר. היתה שם מיטה. אז הגיע אלן ברג, שהיה מפקד השייטת. הוא היה אנגלי שהגיע מהצי הבריטי. לא אשכח כל חיי שיום אחד כשהיינו בחיפה, הוא הגיע לאנייה לעשות ביקורת ואנחנו לא חונקנו כל כך ברוח של קפדנות ודקדקנות, והוא חשב שחדר האלחוט לא עומד בביקורת. אז מאוד התביישתי.
 היה עוד אלחוטאי נחמד, שלא ראיתי אותו כל השנים. נדמה לי ששמו ירחמיאל.
 ש. במשמרת שהוא היה אז את ישנת במיטה בחדר הקשר?
 ת. כן.
 ש. איך הרגשת עם זה?
 ת. לי אישית לא היו בעיות כאלה. משום שבאתי מאווירה של הכשרה ושל שיתוף ושל שוויון ולא היו לי בעיות. היינו בבגדים כל הזמן ולמי היה ראש להחליף. לא ישנו אז בפיגמות אלא ישנו באותם בגדים שהסתובבו בהם כל הזמן. לא היה פשוט. אותו קרתגי ז"ל הנחמד הזה דאג לכל מחסורי. הוא היה כבר איש מאוד מבוגר אז ומכיוון שהיה ידיד אישי של שלמה שמיר, אז הוא סידר שיתעלמו מגילו. הוא כבר היה בן 50 אז ולא היה חייב בטח לא בשירות פעיל על אנייה, אבל הוא עמד על זה ורצה בזה.
 ש. ייתכן שגם רצו משהו שיש לו ניסיון. אפסנאות זאת תורה שלמה.

ת. ועוד איך. עד כמה שאני זוכרת הק24- בזכותו היתה האנייה הכי מסודרת. חדר האוכל היה מלוקק ומצוחצח. הוא ידע להכין מהכלום שהיה את המקסימום. היו מפיות לבנות. הוא דאג שיאכלו מכלים יפים. הוא דאג שהכל יהיה טיפ-טופ. אני דוקא באתי מאווירה של פלמ"ח, ולא אהבתי את זה שהקצינים יאכלו לבד והצוות לחוד. אבל היו משמרות וקצונה לחוד וצוות לחוד. זה התחיל להיכנס אז. היו לי הרבה ויכוחים עם מילא אז. חשבתי שצריך להיות יותר שוויון, והוא אמר שאם אין משמעת ואם אין חלוקת תפקידים ואם אין המקומות המוגדרים של כל אחד אז אי אפשר להחזיק כלי כזה מסובך ברמה מבצעית כל הזמן. יכול להיות שהוא צדק.

ש. מילא היה בפלי"ם?

ת. לא. ההיסטוריה שלו היא בצי הבריטי והוא הביא אתו את הגיינונים האלה.

ש. כי אלה שבפלי"ם מאוד התנגדו דוקא.

ת. זאת היתה תקופה עם ביקורת הדדית קשה מאוד, אבל אני חושבת שמבחינת ידע ורמה מקצועית לא היה ספק מי עולה על מי. אני חושבת שעד היום שומעים את הדברים האלה - מי היה הגורם שגרם ל.... עובדה שכל אנשי צי הסוחר, כמעט כולם נעלמו. הם לא נשארו בחייל. הם אנשים נפלאים, אבל ברגע שצים קמה והיתה דרישה לפיקוד בצי הסוחר הם ראו שזה מקומם וחיל הים פיתח אחר כך את המקצועיות, את ההדרכה וההכשרה הנכונה של השייט. זה הגיע אולי קצת יותר מאוחר. אולי פול שולמן הביא אתו גם דרישות מהאקדמיה הימית המפוארת שהוא למד באמריקה, באנאפוליס. לאט לאט החייל הגיע לרמה טובה.